

Міністерство охорони здоров'я України
Полтавський державний медичний університет
Кафедра внутрішньої медицини №2

«УЗГОДЖЕНО»

Гарант освітньо-професійної
програми «Педіатрія»

_____ Т.О.Крючко

«____» _____ 2024 р.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Голова вченої ради медичного
факультету №1

_____ М.М. Рябушко

Протокол від «__» ____ 2024 р. №__

СИЛАБУС

**ВНУТРІШНЯ МЕДИЦИНА, В ТОМУ ЧИСЛІ ПРОФЕСІЙНІ ХВОРОБИ,
КЛІНІЧНА ФАРМАКОЛОГІЯ**

Обов'язкова дисципліна

рівень вищої освіти
галузь знань

другий (магістерський) рівень вищої освіти
22 «Охорона здоров'я»

спеціальність
кваліфікація освітня
кваліфікація професійна

228 «Педіатрія»
магістр педіатрії
лікар-педіатр
«Педіатрія»

освітньо-професійна програма
форма навчання
курс та семестри вивчення навчальної
дисципліни

денна
V курс
IX-X семестри

**Модуль 1. ОСНОВИ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ
(КАРДІОЛОГІЯ, РЕВМАТОЛОГІЯ, НЕФРОЛОГІЯ)**

«УХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри
внутрішньої медицини №2

Зав. кафедри _____ І.П. Катеренчук

Протокол від «__» _____ 20____ р. №__

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЯКІ ВИКЛАДАЮТЬ НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Прізвище, ім'я, по батькові викладача (викладачів), науковий ступінь, учене звання	Катеренчук Іван Петрович - д.мед.н, професор Власова Олена Вікторівна - к.мед.н, доцент Гуцаленко Ольга Олексіївна - к.мед.н, доцент Кострікова Юлія Анатоліївна - к.мед.н, доцент Пустовойт Ганна Леонідівна - к.мед.н, доцент Мохначов Олександр Володимирович –к .мед.н., асистент Овчаренко Людмила Костянтинівна – асистент Талаш Вікторія Володимирівна - к.мед.н., доцент Тесленко Юрій Віталійович - к.мед.н., доцент Ткаченко Лідія Афанасіївна - к.мед.н, доцент Циганенко Ірина Володимирівна - к.мед.н, доцент Ярмола Тетяна Іванівна - к.мед.н, доцент
Профайл викладача (викладачів)	https://int-med-two.pdmu.edu.ua/team
Контактний телефон	+380505667005
Е-mail:	vnutrmed2@pdmu.edu.ua
Сторінка кафедри на сайті ПДМУ	https://int-med-two.pdmu.edu.ua/

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Обсяг навчальної дисципліни

Кількість кредитів / годин – 75/ 2,5, із них:

Лекції (год.) – 6

Практичні заняття (год.) – 34

Самостійна робота (год). – 35

Вид контролю – семестровий екзамен (СПА)

Політика навчальної дисципліни «Внутрішня медицина, в тому числі професійні хвороби, клінічна фармакологія» Модуля 1 «Основи внутрішньої медицини (кардіологія, ревматологія, нефрологія» визначається системою вимог, які науково-педагогічні працівники пред'являють до здобувачів освіти при вивченні дисципліни «» та ґрунтується на засадах академічної доброчесності <https://www.pdmu.edu.ua/fakultets/nnmi/akademichna-dobrochesnist-ft-nnmi-vuqs>
Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти з дисципліни передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної або наукової діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені *відповідальності* згідно нормативних документів.

Здобувачі освіти, вивчаючи дисципліну «Внутрішня медицина, в тому числі професійні хвороби, клінічна фармакологія» Модуля 1 «Основи внутрішньої медицини (кардіологія, ревматологія, нефрологія», *зобов'язані*:

- виконувати графік навчального процесу і не допускати невиконання навчального плану та індивідуального навчального плану без поважних на те причин, приходити на заняття своєчасно, відповідно до розкладу занять

<https://www.pdmu.edu.ua/shedule>

- виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами та інструкціями;
- дотримуватися вимог до зовнішнього вигляду (дрес-коду) осіб, затвердженого рішенням ректорату від 29.08.2014 року
- підтримувати порядок в навчальних кімнатах, дбайливо та охайно відноситись до майна кафедри (меблів, комп'ютерної техніки, підручників, макро-мікропрепаратів);
- не виносити без дозволу науково-педагогічних працівників речі та різне обладнання з навчальних кімнат та кафедри, а в разі умисного пошкодження – компенсувати їх вартість в порядку, визначеному чинним законодавством;
- дотримання морально-етичних принципів перебування на території клінічних баз.

Здобувачам освіти, вивчаючи дисципліну «Внутрішня медицина, в тому числі професійні хвороби, клінічна фармакологія» Модуля 1 «Основи внутрішньої медицини (кардіологія, ревматологія, нефрологія», *забороняється*:

- протягом заняття виходити з аудиторії без дозволу викладача;
- користуватись під час занять мобільним телефоном і іншими засобами зв'язку та отримання інформації без дозволу викладача;
- займатись сторонньою діяльністю, відволікати інших студентів та заважати викладачу;
- вживати наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги, спиртні напої на кафедрі, палити на території кафедри і перебувати в приміщенні кафедри в стані алкогольного, наркотичного або іншого сп'яніння;
- вчиняти протиправні та аморальні дії, що можуть створити небезпечні умови для здоров'я та/або життя оточуючих, які принижують людську гідність, вживати ненормативну лексику;

(Правила внутрішнього розпорядку для студентів Полтавського державного медичного університету:

https://www.pdmu.edu.ua/storage/basic_pages/docs/G6YwtMTyNBwvYUTxXEJYoQ1AMLX8knB2v3jIiVQH.pdf)

Опис навчальної дисципліни (анотація)

Внутрішня медицина розділ медицини, що займається проблемами етіології, патогенезу та клінічних проявів захворювань внутрішніх органів, їхньої діагностики, нехірургічного лікування, профілактики та реабілітації. Навчальна дисципліна «Внутрішня медицина, в тому числі професійні хвороби, клінічна

фармакологія» Модуля 1 «Основи внутрішньої медицини (кардіологія, ревматологія, нефрологія» охоплює вивчення основних етіологічних та патогенетичних факторів виникнення захворювань серцево-судинної, кістково-м'язевої та сечо-видільної систем. Вивчаються основи клінічного обстеження хворого, основні симптоми та синдроми при захворюваннях внутрішніх органів та їх оцінка, методичні основи фізикального обстеження хворого та семіологічна оцінка результатів обстеження хворого, клініко-діагностична інтерпретація показників найважливіших лабораторно-інструментальних досліджень в нормі та при даних захворюваннях; основні принципи лікування, прогнозу та профілактики.

Предметом вивчення модуля 1 Основи внутрішньої медицини (кардіологія, ревматологія, нефрологія) є: вивчення етіології, факторів ризику, патогенезу, клінічних проявів, диференційної діагностики, основних принципів лікування, первинної та вторинної профілактики захворювань органів серцево-судинної, кістково-м'язевої та сечо-видільної систем у клініці внутрішньої медицини.

Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни (міждисциплінарні зв'язки):

Модуль 1 Основи внутрішньої медицини (кардіологія, ревматологія, нефрологія), як навчальна дисципліна:

- базується на вивченні здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти пропедевтики внутрішньої медицини, а також інших базових дисциплін (медичної біології, медичної та біологічної фізики, біоорганічної та біологічної хімії, гістології, цитології та ембріології, анатомії людини, патоморфології, фізіології та патофізіології, мікробіології, вірусології та імунології, радіології) й інтегрується з цими дисциплінами;

- закладає основи для засвоєння здобувачами вищої освіти знань з профільних клінічних професійно-практичних дисциплін;

- формує вміння застосовувати знання з патології внутрішніх органів у процесі подальшого навчання та професійній діяльності відповідно до принципів доказової медицини.

Постреквізити. Модуль 1 Основи внутрішньої медицини (кардіологія, ревматологія, нефрологія) закладає основи для засвоєння здобувачами освіти знань з профільних клінічних професійно-практичних дисциплін; формує вміння застосовувати знання з патології внутрішніх органів у процесі подальшого навчання та професійній діяльності відповідно до принципів доказової медицини.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання Модуля 1. Основи внутрішньої медицини (кардіологія, ревматологія, нефрологія) є здобуття та поглиблення знань, вмінь, навичок та інших компетентностей з внутрішньої медицини, необхідних у професійній діяльності, які встановлені на основі освітньо-професійної програми.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- Проводити опитування і фізикальне обстеження хворих та аналізувати їх результати у клініці внутрішньої медицини.
- Визначати етіологічні та патогенетичні фактори найбільш поширених захворювань у клініці внутрішньої медицини.

- Класифікувати і аналізувати типову клінічну картину найбільш поширених захворювань у клініці внутрішньої медицини.
- Виявляти різні клінічні варіанти та ускладнення найбільш поширених захворювань у клініці внутрішньої медицини.
- Визначати провідні синдроми і симптоми у клініці внутрішньої медицини.
- Обґрунтовувати і формулювати попередній діагноз найбільш поширених захворювань у клініці внутрішньої медицини.
- Скласти план обстеження хворого, інтерпретувати результати лабораторних та інструментальних досліджень при найбільш поширених захворюваннях у клініці внутрішньої медицини та їх ускладненнях.
- Проводити диференціальну діагностику, обґрунтовувати та формулювати клінічний діагноз основних захворювань у клініці внутрішньої медицини.
- Визначати тактику ведення (рекомендації стосовно режиму, дієти, лікування, реабілітаційні заходи) хворого з найбільш поширеними захворюваннями у клініці внутрішньої медицини.
- Призначати немедикаментозне і медикаментозне лікування, в т.ч. прогноз-модифікуюче, найбільш поширених захворювань у клініці внутрішньої медицини.
- Проводити немедикаментозну і медикаментозну первинну та вторинну профілактику основних захворювань у клініці внутрішньої медицини.
- Визначати прогноз та працездатність хворих із основними захворюваннями у клініці внутрішньої медицини.
- Діагностувати та надавати медичну допомогу при невідкладних станах у клініці внутрішньої медицини.
- Застосовувати основні алгоритми інтенсивної терапії невідкладних станів у клініці внутрішньої медицини.
- Виконувати медичні маніпуляції.
- Вести медичну документацію у клініці внутрішньої медицини.
- Демонструвати володіння морально-деонтологічними принципами медичного фахівця та принципами фахової субординації.

1.3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (інтегральна, загальні, спеціальні, програмні результати навчання)

Інтегральна компетентність	
Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності в галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Медицина», або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень і/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог.	
Загальні компетентності	
ЗК1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК3	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної

	діяльності.
ЗК4	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
ЗК5	Здатність приймати обґрунтовані рішення; працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії.
ЗК6	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність спілкуватись іноземною мовою. Здатність використовувати міжнародні греко-латинські терміни, скорочення і кліше у фаховому усному й писемному мовленні.
ЗК7	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
ЗК8	Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
ЗК9	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	
СК1	Навички опитування пацієнта.
СК2	Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.
СК3	Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання.
СК4	Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні захворювань
СК5	Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні захворювань.
СК6	Здатність до визначення принципів та характеру лікування захворювань.
СК7	Здатність до діагностування невідкладних станів.
СК8	Здатність до визначення тактики надання екстреної медичної допомоги.
СК9	Навички надання екстреної медичної допомоги
СК10	Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів
СК11	Навички виконання медичних маніпуляцій.
СК15	Здатність до визначення тактики ведення осіб, що підлягають диспансерному нагляду.
СК16	Здатність до проведення експертизи працездатності.
СК17	Здатність до ведення медичної документації.

Програмні результати навчання, формування яких сприяє кращому вивченню дисципліни в цілому, і в тому числі Модуля 1:

ПРН1 Знати будову та функції окремих органів й систем і організму людини в цілому в нормі, при розвитку патологічних процесів, захворювань; вміти використовувати набуті знання в подальшому навчанні та у практичній діяльності лікаря.

РН2 Збирати дані про скарги пацієнта, анамнез життя (професійний анамнез зокрема) в умовах закладу охорони здоров'я та/або вдома у хворого, за стандартною схемою опитування.

ПРН3 Призначати й аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (лабораторні, рентгенологічні, функціональні та/або інструментальні). Оцінювати інформацію з метою проведення диференційної діагностики захворювань (за списком 2), використовуючи знання про людину, її органи й

системи, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень (за списком 4).

ПРН4 Встановлювати попередній і клінічний діагноз захворювання (за списком 2) на підставі провідних клінічних симптомів або синдромів (за списком 1) шляхом прийняття обґрунтованого рішення та логічного аналізу, використовуючи найбільш вірогідний або синдромний діагноз, дані лабораторного і інструментального обстеження хворого, висновки диференціальної діагностики, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

ПРН5 Визначати необхідний режим праці та відпочинку при лікуванні захворювання (за списком 2) в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т.ч. в польових умовах, на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН6 Призначати необхідне лікувальне харчування при лікуванні захворювання (за списком 2), в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т.ч. в польових умовах на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН7 Визначати характер лікування захворювання (консервативне, оперативне) та його принципи (за списком 2) в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, у т.ч. в польових умовах на підставі попереднього клінічного діагнозу, використовуючи знання про людину, її органи й системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН8 Проводити діагностику невідкладних станів та встановлювати діагноз (за списком 3) шляхом прийняття обґрунтованого рішення та оцінки стану людини за будь-яких обставин (вдома, на вулиці, в закладі охорони здоров'я), у т.ч. в умовах надзвичайної ситуації, у польових умовах, в умовах нестачі інформації й обмеженого часу, використовуючи стандартні методики фізикального обстеження та можливого анамнезу, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.

ПРН9 Визначати тактику надання екстреної медичної допомоги, за будь-яких обставин, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, на підставі встановленого діагнозу (за списком 3) в умовах обмеженого часу за допомогою стандартних схем.

ПРН10 Надавати екстрену медичну допомогу за будь-яких обставин, використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, на підставі діагнозу невідкладного стану (за списком 3) в умовах обмеженого часу згідно з визначеною тактикою, використовуючи стандартні схеми.

ПРН12 Виконувати медичні маніпуляції (за списком 5) в умовах закладу охорони здоров'я, вдома або на виробництві на підставі попереднього клінічного діагнозу

та/або показників стану пацієнта, використовуючи знання про людину, її органи й системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення та використовуючи стандартні методики.

ПРН16 Визначати тактику ведення осіб, що підлягають диспансерному нагляду в закладі охорони здоров'я або вдома у хворого на підставі отриманих даних про стан здоров'я пацієнта, за допомогою стандартних схем, використовуючи знання про людину, її органи й системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення.

ПРН17 Проводити експертизу працездатності шляхом визначення наявності та ступеня обмежень життєдіяльності, виду, ступеня і тривалості непрацездатності з оформленням відповідних документів в умовах закладу охорони здоров'я на підставі даних про захворювання та його перебіг, особливості професійної діяльності людини.

ПРН18 Вести медичну документацію щодо пацієнта та контингенту населення на підставі нормативних документів, використовуючи стандартну технологію. Готувати звіти про особисту виробничу діяльність, використовуючи офіційні облікові документи за типовою формою.

ПРН23 Формувати цілі та визначати структуру особистої діяльності на підставі результату аналізу певних суспільних та особистих потреб.

ПРН24 Дотримуватися здорового способу життя, користуватися прийомами саморегуляції та самоконтролю.

ПРН25 Усвідомлювати та керуватися у своїй діяльності громадянськими правами, свободами й обов'язками, постійно підвищувати професійний і культурний рівні.

ПРН26 Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.

ПРН27 Забезпечувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклуються) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

По завершенню вивчення Модуля 1 здобувачі вищої освіти повинні **знати:** етіологію, патогенез, клініку, діагностику, лікування та профілактики основних та найбільш розповсюджених захворювань внутрішніх органів

вміти: Проводити опитування і фізикальне обстеження хворих з основними хворобами серцево-судинної, кістково-м'язової систем, сполучної тканини та сечовидільної системи і аналізувати їх результати.

- Визначати етіологічні та патогенетичні фактори найбільш поширених хвороб серцево-судинної, кістково-м'язової систем, сполучної тканини та сечовидільної системи.

- Аналізувати типову клінічну картину найбільш поширених хвороб серцево-судинної, кістково-м'язової систем, сполучної тканини та сечовидільної системи.

- Виявляти різні клінічні варіанти та ускладнення найбільш поширених хвороб серцево-судинної, кістково-м'язової систем, сполучної тканини та сечовидільної системи.

- Формулювати попередній діагноз найбільш поширених хвороб серцево-судинної, кістково-м'язової систем, сполучної тканини та сечовидільної системи.

- Складати план обстеження хворого та аналізувати дані лабораторних та інструментальних обстежень при типовому перебігу найбільш поширених хвороб

серцево-судинної, кістково-м'язової систем, сполучної тканини, сечовидільної системи та їх ускладненнях.

- Проводити диференційний діагноз, обґрунтовувати і формулювати попередній діагноз найбільш поширених хвороб серцево-судинної, кістково-м'язової систем, сполучної тканини та сечовидільної системи.

- Визначати тактику ведення (рекомендації стосовно режиму, дієти, медикаментозного лікування, реабілітаційні заходи) хворого та призначати немедикаментозне і медикаментозне лікування, в тому числі прогноз-модифікуюче, найбільш поширених хвороб серцево-судинної, кістково-м'язової систем, сполучної тканини, сечовидільної системи та їх ускладненнях.

- Оцінювати прогноз та працездатність хворого з найбільш поширеними хворобами серцево-судинної, кістково-м'язової систем, сполучної тканини та сечовидільної системи.

- Діагностувати та надавати медичну допомогу при невідкладних станах.

- Проводити первинну і вторинну профілактику найбільш поширених хвороб серцево-судинної, кістково-м'язової систем, сполучної тканини та сечовидільної системи.

- Проводити медичні маніпуляції.

- Демонструвати володіння морально-деонтологічними принципами медичного фахівця та принципами фахової субординації.

**Тематичний план лекцій Модуля 1Основи внутрішньої медицини
(кардіологія, ревматологія, нефрологія) за змістовими модулями із
зазначенням основних питань, що розглядаються на лекції**

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	2	3
1.	Артеріальна гіпертензія. Вторинні артеріальні гіпертензії. Актуальність даної нозології. Визначення. Роль порушень центральних та ниркових механізмів регуляції артеріального тиску, ендотеліальної функції та інших факторів. Класифікація. Клінічні прояви та дані додаткових методів дослідження. Ураження органів-мішеней. Диференційний діагноз. Стратифікація ризику. Ускладнення. Немедикаментозне та медикаментозне лікування. Ускладнені та неускладнені гіпертензивні кризи, особливості лікувальної тактики. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.	2
2.	Ревматоїдний артрит Визначення. Етіологія, патогенез. Роль порушень імунного статусу в розвитку захворювання. Класифікація. Клінічна картина з урахуванням активності патологічного процесу, стадії захворювання, системних проявів. Значення лабораторних та інструментальних методів для діагностики захворювання, його стадії та активності. Критерії діагнозу, значення дослідження синовіальної рідини. Диференційний діагноз. Ускладнення. Стратегія лікування. Базисна терапія. Тактика лікування глюкокортикоїдами та нестероїдними протизапальними засобами. Профілактика. Прогноз та працездатність.	2
3.	Хронічна хвороба нирок. Гломерулонефрит Визначення. Етіологічні фактори. Патогенез уражень органів та систем, їх клінічні прояви. Класифікація. Клінічні прояви та зміни лабораторних	2

	показників залежно від стадії. Клінічні прояви та особливості окремих морфологічних форм гломерулонефритів. Критерії діагностики. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування залежно від стадії та ренопротекція. Лікування з урахуванням морфологічної форми та клінічного перебігу гломерулонефриту. Нирковозамісна терапія: гемодіаліз, трансплантація нирок. Показання та протипоказання до нирковозамісної терапії, ускладнення. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.	
	Разом	6

Тематичний план практичних занять модуля 1Основи внутрішньої медицини (кардіологія, ревматологія, нефрологія) і змістовими модулями із зазначенням основних питань, що розглядаються на практичному занятті

№ п/п	ТЕМА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ	Кількість годин
1	2	3
1	Тема 1. Ессенціальна артеріальна гіпертензія. Нейроциркуляторна дистонія. Визначення. Роль порушень центральних та ниркових механізмів регуляції артеріального тиску, ендотеліальної функції та інших факторів. Класифікація. Клінічні прояви та дані додаткових методів дослідження. Ураження органів-мішеней. Диференційний діагноз. Стратифікація ризику. Ускладнення. Немедикаментозне та медикаментозне лікування. Ускладнені та неускладнені гіпертензивні кризи, особливості лікувальної тактики. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.	4
2	Набуті вади серця. Визначення. Вади мітрального, аортального, трикуспідального клапанів. Етіологія, механізми порушень гемодинаміки. Класифікація. Комбіновані мітральні та аортальні вади. Клінічні прояви. Значення неінвазивних та інвазивних методів дослідження. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування. Показання до хірургічного лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.	4
3	Міокардити і кардіоміопатії. Визначення. Класифікація. Етіологія та патогенез основних видів кардіоміопатій (дилатаційна, гіпертрофічна та ін.). Клінічні прояви. Значення лабораторних та інструментальних методів дослідження в діагностиці. Критерії діагнозу та диференційний діагноз. Ускладнення. Особливості лікування різних видів кардіоміопатій. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність. Перикардити. Визначення. Етіологія та патогенез. Класифікація. Особливості клініки, перебігу і діагностики різних форм перикардитів. Методи верифікації діагнозу. Диференційний діагноз. Тампонада серця. Показання до пункції перикарду, її діагностичне та лікувальне значення. Диференційована терапія різних форм із урахуванням етіологічних факторів. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.	4

4	Порушення ритму серця. Визначення. Етіологія. Класифікація. Електрофізіологічні механізми аритмій (екстрасистолія, фібриляція та тріпотіння передсердь, суправентрикулярна та шлуночкова тахікардії, фібриляція шлуночків). Клініка, ЕКГ-діагностика та диференціальна діагностика. Ускладнення. Медикаментозні та немедикаментозні методи лікування. Роль електроімпульсної терапії. Невідкладна терапія при пароксизмальних порушеннях ритму та раптовій серцевій смерті. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність. Порушення провідності серця. Визначення. Етіологія. Класифікація. Клініка та ЕКГ-діагностика синоатріальних, атріовентрикулярних блоkad та блоkad ніжок пучка Гіса. Тактика при гострих та хронічних порушеннях провідності. Невідкладна допомога при нападі Морганьї-Едамса-Стокса. Показання та принципи електрокардіостимуляції (тимчасової, постійної). Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.	4
5	Системні захворювання сполучної тканини (системний червоний вовчак). Визначення. Етіологічні фактори та патогенез. Класифікація. Клінічні прояви залежно від ураження органів і систем та активності хвороби. Значення лабораторних, у тому числі імунологічних, методів дослідження. Діагностичні критерії. Диференційний діагноз. Ускладнення. Принципи лікування з урахуванням ступеню активності. Пульс-терапія. Профілактика. Прогноз та працездатність. Системні захворювання сполучної тканини (системна склеродермія, дерматоміозит). Визначення. Етіологічні фактори, патогенез. Класифікація. Клінічна картина залежно від ураження органів та систем. Діагностичні критерії, Диференційний діагноз. Ускладнення. Принципи лікування. Профілактика. Прогноз та працездатність.	4
6	Ревматоїдний артрит. Визначення. Етіологія, патогенез. Роль порушень імунного статусу в розвитку захворювання. Класифікація. Клінічна картина з урахуванням активності патологічного процесу, стадії захворювання, системних проявів. Значення лабораторних та інструментальних методів для діагностики захворювання, його стадії та активності. Критерії діагнозу, значення дослідження синовіальної рідини. Диференційний діагноз. Ускладнення. Стратегія лікування. Базисна терапія. Тактика лікування глюкокортикоїдами та нестероїдними протизапальними засобами. Профілактика. Прогноз та працездатність. Остеоартрит. Визначення. Етіологія, патогенез. Класифікація. Клінічна картина залежно від переважної локалізації уражень. Діагностика. Диференційний діагноз. Медикаментозне та немедикаментозне лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність. Подагра. Визначення. Етіологія, патогенез. Класифікація. Особливості суглобового синдрому та ураження внутрішніх органів. Критерії діагнозу. Диференційний діагноз. Ускладнення. Медикаментозне та немедикаментозне лікування. Профілактика. Прогноз та працездатність.	4
7	Гломерулонефрити. Визначення. Етіологія та патогенез. Патологічна анатомія. Класифікація. Клінічні прояви та особливості окремих морфологічних форм. Діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування з урахуванням морфологічної форми та клінічного перебігу. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність. Пієлонефрити. Визначення. Роль інфекції при запальних захворюваннях нирок та сечовивідних шляхів. Класифікація. Клінічні прояви. Інструментальні та лабораторні методи діагностики. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.	4
8	Гостре пошкодження нирок. Хронічна ниркова недостатність.	4

	Визначення. Етіологічні фактори. Патогенез уражень органів та систем, їх клінічні прояви. Класифікація. Клінічні прояви та зміни лабораторних показників залежно від стадії. Критерії діагностики. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування залежно від стадії та ренопротекція. Нирковозамісна терапія: гемодіаліз, трансплантація нирок. Показання та протипоказання до нирковозамісної терапії, ускладнення. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.	
9	<i>Курація для написання історії хвороби</i> <i>Захист історії хвороби</i>	2
	<i>СПА</i>	
	Всього 34 годин	

Самостійна робота

№ п/п	ТЕМА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ	Кількіс ть годин
1	2	3
	Опрацювання додаткових тем, що не входять до переліку тем практичних занять	
1	Хронічні форми ішемічної хвороби серця	4
2	Вроджені вади серця у дорослих.	4
3	Інфекційний ендокардит.	4
4	Легеневе серце. Тромбоемболія легеневої артерії	4
5	Гостра та хронічна серцева недостатність	4
6	Гостра ревматична лихоманка	4
7	Серонегативні спондиліти	4
8	Системні васкуліти	4
9	Реактивний артрит	3
	Всього 35 годин	

Індивідуальні завдання:

- Доповідь на клінічних конференціях баз кафедр
- Доповідь реферату за темами практичних занять (довільна форма)•Доповідь історії хвороби хворого на практичному занятті
- Написання тез, статей

Перелік теоретичних питань для підготовки студентів до СПА

- Есенціальна артеріальна гіпертензія. Нейроциркуляторна дистонія. Визначення. Роль порушень центральних та ниркових механізмів регуляції артеріального тиску, ендотеліальної функції та інших факторів. Класифікація. Клінічні прояви та дані додаткових методів дослідження. Ураження органів-мішеней. Диференційний діагноз. Стратифікація ризику. Ускладнення. Немедикаментозне та медикаментозне лікування. Ускладнені та неускладнені гіпертензивні кризи, особливості лікувальної тактики. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Нейроциркуляторна дистонія. Визначення. Етіологія та патогенез. Класифікація. Особливості клінічних синдромів. Критерії діагнозу. Диференційний діагноз. Диференційована терапія. Первинна і вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Вторинні (симптоматичні) артеріальні гіпертензії. Визначення. Основні причини. Особливості клініки, діагностики ниркових (реноваскулярних, ренопаренхіматозних), ендокринних (синдром і хвороба Іценко-Кушинга, феохромоцитома, синдром Кона, дифузний токсичний зоб) і гемодинамічних (ізольована систолічна артеріальна гіпертензія, коарктація аорти) артеріальних гіпертензій. Артеріальна гіпертензія при вагітності. Значення лабораторних і інструментальних методів для диференційної діагностики та верифікації діагнозу. Лікування, в тому числі хірургічне лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Атеросклероз. Визначення. Роль гіперліпідемій, загального та місцевого запалення, ушкодження судинної стінки і тромбоцитів у розвитку атеросклерозу. Фактори ризику. Особливості клінічних проявів залежно від переважної локалізації (аорта, коронарні, мезентеріальні та ниркові артерії, артерій нижніх кінцівок). Значення лабораторних, променевих та інших інструментальних методів дослідження. Диференційний діагноз. Ускладнення. Принципи лікування. Лікувальна тактика при різних варіантах перебігу. Первинна і вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Стабільна ішемічна хвороба серця (ІХС). Визначення ІХС. Етіологія. Класифікація ІХС. Особливості клінічного перебігу і діагностики різних варіантів стабільної стенокардії. Безбольова форма ІХС, післяінфарктний та дифузний кардіосклероз. Особливості клінічних проявів. Критерії діагнозу. Диференційована терапія різних форм ІХС. Прогноз-модифікуюча терапія. Первинна і вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Гострий коронарний синдром (нестабільна стенокардія і гострий інфаркт міокарда). Визначення. Класифікація. Особливості клінічного перебігу і діагностики гострого інфаркту міокарда. Критерії діагнозу. Ускладнення гострого інфаркту міокарда (гостра лівошлуночкова недостатність, порушення ритму і провідності серця, розрив міокарда, гостра аневризма серця, післяінфарктний синдром Дреслера та ін.). Діагностика. Лікувальна тактика в різні періоди гострого інфаркту міокарда. Прогноз-модифікуюча терапія. Показання до хірургічного лікування. Реабілітація. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Порушення ритму серця. Визначення. Етіологія. Класифікація. Електрофізіологічні механізми аритмій (екстрасистолія, фібриляція та тріпотіння передсердь, суправентрикулярна та шлуночкова тахікардії, фібриляція шлуночків). Клініка, ЕКГ-діагностика та диференціальна діагностика. Ускладнення. Медикаментозні та немедикаментозні методи лікування. Роль електроімпульсної терапії. Невідкладна терапія при пароксизмальних порушеннях ритму та раптовій серцевій смерті. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Порушення провідності серця. Визначення. Етіологія. Класифікація. Клініка та ЕКГ-

діагностика синоатріальних, атріовентрикулярних блокад і блокад ніжок пучка Гіса. Тактика при гострих та хронічних порушеннях провідності. Невідкладна допомога при нападі Морганьї-Едамса-Стокса. Показання та принципи електрокардіостимуляції (тимчасової, постійної). Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.

- Тромбоемболія легеневої артерії (ТЕЛА). Визначення ТЕЛА. Фактори ризику. Класифікація. Патогенез порушень гемодинаміки. Клінічний перебіг. Критерії діагнозу, диференційний діагноз. Діагностичне значення змін даних лабораторних та інструментальних методів дослідження. Лікувальна тактика. Показання до хірургічного лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Легеневе серце. Визначення легеневого серця. Етіологія, патогенез. Класифікація. Клінічні прояви, зміни даних додаткових методів дослідження у залежності від етіологічного фактору. Диференційний діагноз. Принципи диференційованого лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Вроджені вади серця у дорослих. Визначення. Дефект міжпередсердної і міжшлуночкової перегородок, відкрита артеріальна протока, коарктація аорти. Механізми порушень гемодинаміки, значення легеневої гіпертензії. Значення неінвазивних і інвазивних методів для діагностики і диференційної діагностики. Ускладнення. Синдром Ейзенменгера. Лікування. Показання до хірургічного лікування. Профілактика ускладнень. Прогноз та працездатність.
- Інфекційний ендокардит. Визначення. Етіологія, патогенез. Клінічна картина. Особливості перебігу залежно від збудника. Діагностичні критерії. Значення лабораторних методів і ехокардіографічного дослідження в діагностиці. Диференційний діагноз. Ускладнення (серцева недостатність, емболії, абсцеси та ін.). Лікування. Режими антибактеріальної терапії. Показання до хірургічного лікування. Первинна і вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Набуті вади серця. Визначення. Вади мітрального, аортального, трикуспідального клапанів. Етіологія, механізми порушень гемодинаміки. Класифікація. Комбіновані мітральні та аортальні вади. Клінічні прояви. Значення неінвазивних та інвазивних методів дослідження. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування. Показання до хірургічного лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Міокардити і кардіоміопатії. Визначення. Класифікація. Етіологія та патогенез основних видів кардіоміопатій (гіпертрофічна, дилатаційна та ін.). Клінічні прояви. Значення лабораторних та інструментальних методів дослідження в діагностиці. Критерії діагнозу та диференційний діагноз. Ускладнення. Особливості лікування різних видів кардіоміопатій. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Перикардити. Визначення. Етіологія та патогенез. Класифікація. Особливості клініки, перебігу і діагностики різних форм перикардитів. Методи верифікації діагнозу. Диференційний діагноз. Тампонада серця. Показання до пункції перикарду, її діагностичне та лікувальне значення. Диференційована терапія різних форм із урахуванням етіологічних факторів. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Гостра серцева недостатність. Визначення. Основні причини. Патогенез порушень центральної та периферичної гемодинаміки при різних формах (недостатність лівих та правих відділів серця). Класифікація. Клінічні прояви. Діагностика. Невідкладна допомога при кардіогенному набряку легень та кардіогенному шоці.
- Хронічна серцева недостатність. Визначення. Основні причини. Патогенез порушень

центральної та периферичної гемодинаміки при різних формах (недостатність лівих та правих відділів серця). Роль нейрогуморальної активації та ремоделювання серця. Класифікація. Клінічні прояви та їх особливості залежно від варіанту (зі збереженою та зниженою фракцією викиду лівого шлуночка), стадії та функціонального класу. Діагностика. Значення лабораторних та інструментальних методів дослідження. Прогноз-модифікуюча терапія. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.

- Гостра ревматична лихоманка. Визначення. Роль стрептококової інфекції та імунологічної реактивності у розвитку гострої ревматичної лихоманки. Класифікація. Клінічна картина (кардит, поліартрит, хорея, ураження шкіри). Значення лабораторних та інструментальних методів дослідження. Критерії діагнозу. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування з урахуванням ступеня активності. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Системний червоний вовчак. Визначення. Етіологічні фактори та патогенез. Класифікація. Клінічні прояви залежно від ураження органів і систем та активності хвороби. Значення лабораторних, у тому числі імунологічних, методів дослідження. Діагностичні критерії. Диференційний діагноз. Ускладнення. Принципи лікування з урахуванням ступеню активності. Пульс-терапія. Профілактика. Прогноз та працездатність.
- Системні захворювання сполучної тканини (системна склеродермія, дерматоміозит). Визначення. Етіологічні фактори, патогенез. Класифікація. Клінічна картина залежно від ураження органів та систем. Діагностичні критерії, Диференційний діагноз. Ускладнення. Принципи лікування. Профілактика. Прогноз та працездатність.
- Системні васкуліти. Геморагічний васкуліт (васкуліт Шенлейн-Геноха), гіперсенситивний васкуліт, вузликовий поліартеріїт. Визначення. Етіологія, патогенез. Клінічні прояви, критерії діагностики. Диференційний діагноз. Лікування. Профілактика. Прогноз та працездатність.
- Ревматоїдний артрит. Визначення. Етіологія, патогенез. Роль порушень імунного статусу в розвитку захворювання. Класифікація. Клінічна картина з урахуванням активності патологічного процесу, стадії захворювання, системних проявів. Значення лабораторних та інструментальних методів для діагностики захворювання, його стадії та активності. Критерії діагнозу, значення дослідження синовіальної рідини. Диференційний діагноз. Ускладнення. Стратегія лікування. Базисна терапія. Тактика лікування глюкокортикоїдами та нестероїдними протизапальними засобами. Профілактика. Прогноз та працездатність.
- Остеоартрит. Визначення. Етіологія, патогенез. Класифікація. Клінічна картина залежно від переважної локалізації уражень. Діагностика. Диференційний діагноз. Медикаментозне та немедикаментозне лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Подагра. Визначення. Етіологія, патогенез. Класифікація. Особливості суглобового синдрому та ураження внутрішніх органів. Критерії діагнозу. Диференційний діагноз. Ускладнення. Медикаментозне та немедикаментозне лікування. Профілактика. Прогноз та працездатність.
- Серонегативні спондилоартрити (анкілозуючий спондиліт, реактивні артрити). Анкілозуючий спондиліт. Визначення. Етіологія, патогенез. Класифікація. Клінічна картина. Значення інструментальних та лабораторних методів. Критерії діагнозу. Диференційний діагноз. Медикаментозне та немедикаментозне лікування. Профілактика. Прогноз та працездатність.
- Реактивні артрити. Визначення. Етіологія, патогенез. Класифікація. Клінічні прояви реактивних артритів різної етіології. Синдром Рейтера, значення лабораторних і

інструментальних методів діагностики. Критерії діагностики, Диференційний діагноз. Лікування, роль антибактеріальної терапії. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.

- Хронічна хвороба нирок. Визначення. Класифікація. Гломерулонефрити. Визначення. Етіологія та патогенез. Патологічна анатомія. Класифікація. Клінічні прояви та особливості окремих морфологічних форм. Діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування з урахуванням морфологічної форми та клінічного перебігу. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Амілоїдоз. Визначення. Етіологія. Патогенез. Класифікація. Клінічні прояви амілоїдозу нирок. Критерії діагностики. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Пієлонефрити. Визначення. Роль інфекції при запальних захворюваннях нирок та сечовивідних шляхів. Класифікація. Клінічні прояви. Інструментальні та лабораторні методи діагностики. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Тубулоінтерстиційний нефрит. Визначення. Етіологія. Патогенез. Клінічні прояви. Критерії діагностики та диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.
- Гостре пошкодження нирок. Хронічна ниркова недостатність. Визначення. Етіологічні фактори. Патогенез уражень органів та систем, їх клінічні прояви. Класифікація. Клінічні прояви та зміни лабораторних показників залежно від стадії. Критерії діагностики. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування залежно від стадії та ренопротекція. Нирковозамісна терапія: гемодіаліз, трансплантація нирок. Показання та протипоказання до нирковозамісної терапії, ускладнення. Первинна та вторинна профілактика. Прогноз та працездатність.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ТА ЗАВДАНЬ ДО СПА

- Робота з хворим
 - Збирати скарги, анамнез хвороби, анамнез життя.
 - Збирати інформацію щодо загального стану пацієнта щодо загального стану пацієнта (свідомість, конституція) та оцінювати зовнішній вигляд (огляд шкіри, підшкірного жирового шару, пальпація лімфатичних вузлів, щитоподібної та молочної залоз), обстежувати стан кістково-м'язової системи, суглобів.
 - Обстежувати органи дихання (огляд грудної клітки, пальпація грудної клітки, перкусія та аускультация легенів).
 - Обстежувати серцево-судинну систему (огляд і пальпація ділянки серця та судин, перкусія меж серця і аускультация серця та судин).
 - Обстежувати органи травлення (огляд, перкусія, поверхнева і глибока пальпація).
 - Обстежувати сечовидільну систему (огляд поперекової ділянки, пальпація нирок).
- Поставити вірогідний (попередній) діагноз захворювання (Список 1).
- Призначити та обґрунтувати лабораторне та/або інструментальне обстеження хворого із захворюваннями (Список 1).
- Інтерпретувати результати лабораторних та інструментальних досліджень (Список 2)
 - Здійснювати диференціальну діагностику при захворюваннях (Список 1).
 - Поставити клінічний діагноз захворювань (Список 1).
 - Визначати необхідний режим та дієту хворого із захворюваннями (Список 1).
 - Визначати принципи та характер лікування (консервативне, оперативне) захворювань (Список 1).

- Діагностувати та надавати допомогу при невідкладних станах (Список 3)
- Виконувати медичні маніпуляції (Список 4)
- Визначати тактику вторинної профілактики хворих, які підлягають диспансерному нагляду.
- Вести медичну документацію щодо пацієнта.

Список 1 (захворювання)

Хвороби серцево-судинної системи

1. Есенціальна артеріальна гіпертензія (гіпертонічна хвороба)
2. Вторинні (симптоматичні) артеріальні гіпертензії:
 - ниркові (реноваскулярні, ренопаренхіматозні);
 - ендокринні (синдром і хвороба Іценко-Кушинга, феохромоцитома, первинний гіперальдостеронізм, тиреотоксикоз);
 - коарктація аорти;
 - ізольована систолічна артеріальна гіпертензія;
 - артеріальна гіпертензія при вагітності;
3. Нейроциркуляторна дистонія
4. Атеросклероз
5. Стабільна ішемічна хвороба серця
6. Нестабільна стенокардія. Гострий інфаркт міокарда
7. Перикардити
8. Легеневе серце
9. Набуті вади серця: мітрального, аортального та трикуспідального клапанів, комбіновані мітральні та аортальні вади
10. Вроджені вади серця: дефект міжпередсердної, міжшлуночкової перегородки, відкрита артеріальна протока, коарктація аорти
11. Інфекційний ендокардит
12. Міокардити та кардіоміопатії
13. Тромбоемболія легеневої артерії
14. порушення ритму серця
15. порушення провідності серця
16. Серцева недостатність

Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини

1. Остеоартрит
2. Системний червоний вовчак
3. Системна склеродермія
4. Подагра
5. Реактивні артрити
6. Гостра ревматична лихоманка
7. Ревматоїдний артрит
8. Дерматоміозит/поліоміозит
9. Анкілозуючий спондиліт
10. Системні васкуліти (гіперсенситивний та геморагічний васкуліти, вузликовий поліартеріїт)

Хвороби органів сечовидільної системи

1. Пієлонефрити
2. Тубулоінтерстиціальний нефрит
3. Гострі та хронічні гломерулонефрити
4. Амілоїдоз нирок
5. Гостре порушення функції нирок
6. Хронічна ниркова недостатність

Список 2 (лабораторні та інструментальні методи дослідження)

1. Аналіз асцитичної рідини
2. Аналіз синовіальної рідини
3. Аналіз сечі за Нечипоренком
4. Аналіз сечі за Зимницьким
5. Біохімічні маркери некрозу міокарда, D-димер
6. Гострофазові показники крові, загальний білок крові та його фракції, АСЛ-О
7. Загальний аналіз крові
8. Загальний аналіз сечі, тест на мікроальбумінурію, рівень альбуміну/креатиніну сечі
9. Електроліти крові
10. Імуноферментне, імунохімічне, молекулярно-біологічне дослідження крові
11. Коагулограма
12. Креатинін і сечовина крові, швидкість клубочкової фільтрації
13. Ліпідний спектр крові
14. Аналіз стернального пунктату при радіаційному ураженні
15. Метанефрини у сечі
16. Мікробіологічне дослідження біологічних рідин та виділень
17. Показники кислотно-основного стану крові
18. Ревматоїдний фактор, анти-ЦЦП, ANA, dsDNA, Sm-антиген, SCL-70, Jo-1, pANCA, cANCA, HbsAg, IgG і IgM chlamydia trachomatis, shigella, salmonella, yersinia
19. Рівень АКТГ, кортизолу, альдостерону та реніну в крові
20. Сечова кислота крові
21. Трансамінази крові, загальний білірубін та його фракції
22. Електрокардіографічне дослідження
23. Ехокардіографія
24. Проби з дозованим фізичним навантаженням
25. Сонографія, сканування, комп'ютерна та магнітно-резонансна томографія наднирників
26. Рентгенконтрастна ангіографія
27. Променеве дослідження органів черевної порожнини
28. Променеве дослідження органів грудної порожнини
29. Променеве дослідження сечовидільної системи
30. Променеве дослідження черепа, кісток та суглобів

Список 3 (НЕВІДКЛАДНІ СТАНИ)

- Гіпертензивний криз
- Гостра серцева недостатність
- Гостре пошкодження нирок
- Гострий коронарний синдром
- Зупинка кровообігу і дихання
- Пароксизмальні порушення серцевого ритму (пароксизмальна тахікардія та фібриляція/тріпотіння передсердь) і порушення провідності серця (високостепеневі атріовентрикулярні блокади, синдром Морганьї-Едемса-Стокса)
- Тромбоемболія легеневої артерії

Список 4 (МЕДИЧНІ МАНІПУЛЯЦІЇ)

- Вимірювати артеріальний тиск
- Реєструвати ЕКГ у 12 відведеннях
- Виконувати штучну вентиляцію легень та проводити непрямий масаж серця
- Проводити катетеризацію сечового міхура м'яким катетером

ЗНАТИ КЛІНІЧНУ ФАРМАКОЛОГІЮ ОСНОВНИХ ГРУП МЕДИКАМЕНТОЗНИХ ПРЕПАРАТІВ

1. α і β - адреностимуляторів
2. Антиангінальних
3. Антиаритмічних
4. Антибактеріальних
5. Антигіпертензивних
6. Антикоагулянтів
7. Гемостатиків
8. Глюкокортикоїдів і цистотатичних імуносупресантів
9. Діуретиків
10. Нестероїдних протизапальних засобів

ВМІТИ ОФОРМЛЯТИ МЕДИЧНУ ДОКУМЕНТАЦІЮ

1. Медичну карту стаціонарного хворого
2. Виписку із медичної карти стаціонарного хворого
3. Процедурний листок (форма У №28)
4. Направлення на МСЕК
5. Лікарське свідоцтво про смерть
6. Листок непрацездатності
7. Санаторно-курортну карту
8. Екстрене повідомлення про інфекційне захворювання, харчове, гостре професійне отруєння, незвичайну реакцію на щеплення (форма №058/о)
9. Рецепти за всіма розділами дисципліни.

Форма підсумкового контролю успішності навчання семестрова підсумкова атестація (СПА).

Система поточного та підсумкового контролю

Контрольні заходи оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти включають поточний та підсумковий контроль знань, умінь і навичок.

Контрольні заходи базуються на принципах: відповідності стандартам вищої освіти; використання стандартизованої та уніфікованої системи діагностики, спрямованої на застосування знань; визначеності критеріїв оцінювання; об'єктивності та прозорості технології контролю.

Науково - педагогічний працівник обов'язково оцінює успішність здобувача вищої освіти на кожному занятті за чотирибальною (традиційною) шкалою. Критерії оцінювання визначені робочою навчальною програмою з дисципліни «Внутрішня медицина, в тому числі професійні хвороби, клінічна фармакологія» Модуль 1 Основи внутрішньої медицини (кардіологія, ревматологія, нефрологія), яка затверджена на вченій раді медичного факультету №2 ПДМУ (табл. 1).

Оцінка успішності є інтегрованою (оцінюються всі види роботи здобувачів вищої освіти як під час підготовки до заняття, так і під час заняття) за критеріями, які доводяться до їх відома на початку вивчення дисципліни. Конвертація поточної оцінки, виставленої за традиційною 4-бальною шкалою, в багатобальну на кожному занятті не проводиться.

Таблиця 1. Критерії оцінювання знань здобувачів освіти:

За 4 бальною шкалою	Оцінка в ЕКТС	Критерії оцінювання
---------------------------	---------------------	---------------------

5 відмінно	A	Здобувач освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили, володіє не менш ніж 90% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
4 добре	B	Здобувач освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартизованих ситуаціях, самостійно виправляє помилки, кількість яких незначна, володіє не менш ніж 85% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
	C	Здобувач освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом науково-педагогічного працівника, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок, володіє не менш ніж 75% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
3 задовільно	D	Здобувач освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою науково-педагогічного працівника може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. Володіє не менш ніж 65% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
	E	Здобувач освіти володіє навчальним матеріалом на рівні вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні. Володіє не менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
2 незадовільно	FX	Здобувач освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину матеріалу. Володіє менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
	F	Здобувач освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, володіє менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.

Підсумкова атестація з дисципліни проводиться виключно в період екзаменуційних сесій згідно з графіком, що розробляється та доводиться до відома науково-педагогічних працівників кафедри та здобувачів вищої освіти не пізніше, ніж за місяць до її початку.

До екзамену допускаються здобувачі вищої освіти, які:

- не мають невідпрацьованих пропущених аудиторних занять та лекцій,
- набрали мінімальну кількість балів не меншу за 72 (що відповідає середньому балу 3,0 за поточну успішність),
- опанували практичні навички (заповнений і підписаний викладачем робочий зошит),
- написали та захистили на позитивну оцінку академічну історію хвороби,
- виконали фінансові зобов'язання згідно укладених угод (на навчання, проживання в гуртожитку та ін.), про що отримали відмітку в індивідуальному навчальному плані про допуск до сесії у декана (заступника декана).

Екзамен приймають екзаменатори, що затверджуються наказом ректора.

Екзамен проводиться у вигляді усного опитування (за білетом). Питання, що винесені до екзамену доводяться до відома здобувачів вищої освіти за місяць.

Регламент складання семестрового екзамену

1. Екзамен проводиться в один день.
2. Екзаменаційний білет з дисципліни містить три конкретних базових теоретичних (практично-орієнтованих) питання:

- 1) питання з першого змістового модуля (Основи діагностики, лікування та профілактики основних хвороб серцево-судинної системи)
 - 2) питання з другого змістового модуля (Основи діагностики, лікування та профілактики основних хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини)
 - 3) питання з третього змістового модуля (Основи діагностики, лікування та профілактики основних хвороб сечовидільної системи) та
 - 4) Клінічну задачу з 3 практичними питаннями.
4. Еталонна відповідь на кожне питання передбачає час 3-5 хвилин.
5. Екзаменаційні питання охоплюють найбільш значущі розділи робочої навчальної програми, та в достатній мірі висвітлені в літературних джерелах, які рекомендовані як основні (базові) при вивченні дисципліни.
6. Екзаменаційні білети затверджуються на раді медичного факультету №1, підписуються деканом або його заступником.
7. Кожне питання екзаменаційного білету оцінюється в межах 0-20 балів. За підсумком складання комп'ютерного контролю та теоретичної частини іспиту здобувачу освіти виставляється сумарна оцінка від 0 до 80 балів, конвертація балів у традиційну оцінку не проводиться.

Критерії оцінювання усного опитування (за кожне питання):

- 18–20 балів – за теоретичне питання одержує здобувач вищої освіти, який повною мірою володіє теоретичним навчальним матеріалом з тем, може використовувати одержані знання для відповіді на питання, обґрунтувати відповідь; засвоїв практичні навички.
- 14–17 балів – за теоретичне питання одержує здобувач вищої освіти, який у повній мірі володіє теоретичним навчальним матеріалом з тем, може використовувати одержані знання для відповіді на питання, але з деякими утрудненнями обґрунтовує відповідь; засвоїв практичні навички.
- 10–13 балів – за теоретичне питання одержує здобувач освіти, який недостатньо володіє теоретичним навчальним матеріалом з тем, з утрудненнями використовує одержані знання, не може обґрунтувати свою відповідь; недостатньо засвоїв практичні навички.
- 0 балів - одержує здобувач вищої освіти, який не володіє знаннями з матеріалу, не може використати одержані знання для відповіді на питання, обґрунтувати відповідь; не засвоїв усі практичні навички.
8. За умов порушення здобувачем вищої освіти правил академічної доброчесності (п.2.2.5. Правил внутрішнього розпорядку) під час складання екзамену, отримані результати анулюються, за відповідь виставляється оцінка «незадовільно».
9. У разі незгоди здобувача вищої освіти з оцінкою, отриманою за екзамен, він має право подати апеляцію (у відповідності до «Положення про апеляцію результатів підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти»).
10. Здобувачі вищої освіти, які під час вивчення навчальної дисципліни, з якої проводиться екзамен, мали середній бал поточної успішності від 4,50 до 5,0 звільняються від його складання і автоматично (за згодою) отримують підсумкову оцінку відповідно до схеми нарахування та розподілу балів (див. нижче), при цьому присутність здобувача освіти на екзамені є обов'язковою. У разі незгоди з оцінкою, зазначена категорія здобувачів вищої освіти складає екзамен за загальними правилами.
11. Здобувач вищої освіти має право на перескладання екзамену не більше 2-х разів і виключно в період екзаменаційної сесії. Дозвіл на перескладання екзамену видається деканом, директором інституту (або його заступником) у вигляді

«Персональної відомості перескладання підсумкового контролю», який здобувач освіти отримує в деканаті під особистий підпис за пред'явленням індивідуального навчального плану. При організованому перескладанні екзамену групою здобувачів вищої освіти використовується загальна відомість.

Під час оцінювання екзамену здобувачу вищої освіти виставляється оцінка за традиційною 4 бальною системою: «відмінно», «добре», «задовільно» та «незадовільно». Результати складання екзамену здобувачем вищої освіти фіксуються у «Відомості успішності студентів з дисципліни» та скріплюється підписом екзаменатора.

Оцінка з дисципліни виставляється кафедрою за традиційною (національною) 4-бальною шкалою на основі середньої кількості балів за всі модулі, що передбачені програмою дисципліни.

Переведення середньої кількості балів за всі модулі, що передбачені програмою з дисципліни, у традиційну оцінку за 4-бальною шкалою (табл. 2).

Таблиця 2.

Середня кількість балів за всі модулі дисципліни	Традиційна оцінка за 4- бальною шкалою
122 – 139,99	3
140 – 169,99	4
170 – 200	5

Таблиця 3. Схема нарахування та розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти за поточну успішність балам за ПМК, екзамен та традиційній чотирьохбальній оцінці

Середній бал за поточну успішність (А)	Бали за поточну успішність з модуля (А*24)	Бали за ПМК з модуля. (А*16)	Бали за модуль та/або екзамен (А*24 + А*16)	Категорія ЄКТС	За 4-бальною шкалою
1	2	3	4	5	6
2	48	32	80	F FX	2 незадовільно
2,1	50	34	84		
2,15	52	34	86		
2,2	53	35	88		
2,25	54	36	90		
2,3	55	37	92		
2,35	56	38	94		
2,4	58	38	96		
2,45	59	39	98		
2,5	60	40	100		
2,55	61	41	102		
2,6	62	42	104		
2,65	64	42	106		
2,7	65	43	108		
2,75	66	44	110		
2,8	67	45	112		
2,85	68	46	114		
2,9	70	46	116		
2,95	71	47	118		
3	72	50	122	E	3 задовільно
3,05	73	50	123		
3,1	74	50	124		

3,15	76	50	126	D		
3,2	77	51	128			
3,25	78	52	130			
3,3	79	53	132			
3,35	80	54	134			
3,4	82	54	136			
3,45	83	55	138			
3,5	84	56	140	C	4 добре	
3,55	85	57	142			
3,6	86	58	144			
3,65	88	58	146			
3,7	89	59	148			
3,75	90	60	150	C	4 добре	
3,8	91	61	152			
3,85	92	62	154			
3,9	94	62	156			
3,95	95	63	158			
4	96	64	160	B		
4,05	97	65	162			
4,1	98	66	164			
4,15	100	66	166			
4,2	101	67	168			
4,25	102	68	170			
4,3	103	69	172			
4,35	104	70	174			
4,4	106	70	176			
4,45	107	71	178			
4,5	108	72	180	A		5 відмінно
4,55	109	73	182			
4,6	110	74	184			
4,65	112	74	186			
4,7	113	75	188			
4,75	114	76	190			
4,8	115	77	192			
4,85	116	78	194			
4,9	118	78	196			
4,95	119	79	198			
5	120	80	200			

Методи навчання

- вербальні (пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж)
- наочні (спостереження, ілюстрація, презентація)
- практичні (шляхом клінічного обстеження хворого трактувати та описувати зміни в органах і системах при різних патологічних станах)
- пояснювально-ілюстративний або інформаційно-рецептивний (висвітлення готової інформації науково-педагогічним працівником та її засвоєння здобувачами освіти)
- тематичні дискусії, клінічні розбіри
- аналіз конкретних клінічних ситуацій
- частково-пошукові, дослідницькі методи.

Викладання основ внутрішньої медицини на 5 курсі (Модуль 1) проводиться у вигляді ротацій змістових модулів. Орієнтовна тривалість практичних занять – 4 години. Основна мета цього курсу – вивчення здобувачами вищої освіти основ внутрішньої медицини. Акцент робиться на навичках збору анамнезу і фізикальному обстеженні та проведенні диференціальної діагностики. Здобувачі вищої освіти беруть участь у діагностично-лікувальному процесі стаціонарних пацієнтів під керівництвом викладачів кафедри. Також передбачено ознайомлення з процедурами, що найчастіше застосовуються в практиці внутрішньої медицини. Практичні заняття, клінічні обходи з доцентами та професорами кафедри є найголовнішою частиною цього курсу. Кожен здобувач вищої освіти щоденно записує та доповідає клінічні дані щодо обстежених хворих асистенту, пише історію хвороби. В залежності від клінічних умов та можливостей дозволяється ротація змістових модулів.

Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є: а) лекції, б) практичні заняття, в) самостійна робота здобувача вищої освіти, г) консультації.

Тематичні плани лекцій, практичних занять та СР розкривають проблемні питання відповідних розділів внутрішньої медицини. У лекційному курсі максимально використовуються дидактичні засоби (мультимедійні презентації, слайди, демонстрацію тематичних хворих).

Практичні заняття проводять на клінічних базах кафедри. Методика організації клінічних практичних занять з внутрішньої медицини передбачає необхідність:

- зробити здобувача вищої освіти учасником процесу надання медичної допомоги пацієнтам від моменту їх госпіталізації, обстеження, постановки діагнозу, лікування до виписки зі стаціонару;
- оволодіти професійними практичними навичками; навичками роботи в команді здобувачів вищої освіти, лікарів, інших учасників процесу надання медичної допомоги;
- сформувати у здобувача вищої освіти, як у майбутнього фахівця, розуміння відповідальності за рівень своєї підготовки, її удосконалення протягом навчання і професійної діяльності.

Для реалізації зазначеного необхідно на першому занятті відповідного модуля надати здобувачу вищої освіти детальний план роботи в клініці та забезпечити умови для його реалізації. Цей план повинен включати:

- дослідження, які має засвоїти здобувач вищої освіти (або ознайомитись);
- алгоритми (протоколи) обстежень, постановки діагнозу, лікування, профілактики відповідно до стандартів доказової медицини;
- курацію пацієнтів, яку має здійснювати здобувач вищої освіти протягом циклу;
- доповіді історії хвороби пацієнта у навчальній групі, на клінічних обходах, практичних конференціях.

Курація пацієнта передбачає:

1) з'ясування скарг хворого, анамнезу захворювання та життя, проведення опитування за органами та системами;

2) проведення фізикального обстеження хворого та визначення основних симптомів захворювання;

3) аналіз даних лабораторного та інструментального обстеження;

4) формулювання діагнозу;

5) призначення лікування;

б) визначення заходів первинної та вторинної профілактики;

7) доповідь результатів обстеження хворого командою здобувачів вищої освіти у навчальній групі, розбір під керівництвом викладача правильності встановлення діагнозу, диференційного діагнозу, призначеного обстеження, лікувальної тактики, оцінки прогнозу та працездатності, профілактики.

Рекомендовано проводити практичні заняття з включенням:

1) контролю початкового рівня знань за допомогою тестів, складених у форматі запитання з 5 варіантами відповіді, з яких 1 – правильна;

2) ведення 1-2 хворих з захворюваннями та станами, що відповідають тематиці заняття, з наступним обговоренням правильності встановлення діагнозу, диференціальної діагностики та лікувальних заходів із застосуванням засад доказової медицини і у відповідності до Національних та Європейських настанов і протоколів;

3) розгляду результатів додаткових методів дослідження (лабораторних та інструментальних), які застосовуються при діагностиці і проведенні диференційного діагнозу, розгляд яких передбачений темою практичного заняття;

4) контролю кінцевого рівня знань за тестовими завданнями, складеними у форматі Крок-2.

На практичних заняттях здобувачам вищої освіти рекомендується вести щоденники, в які необхідно вносити короткі відомості про хворих, обстежених під час практичного заняття, діагноз, план обстеження та призначене лікування.

Самостійна робота та індивідуальна робота здобувача вищої освіти складає 30-56% у навчальному плані. Вона включає:

а. аудиторну та позааудиторну підготовку з питань курсу дисципліни;

б. роботу у відділеннях клінічних баз кафедр, у тому числі відділеннях (кабінетах) функціональної діагностики, інтерпретацію даних лабораторних та інструментальних методів дослідження при внутрішній патології у позааудиторний час;

с. засвоєння практичних навичок за допомогою фантомів та роботи з хворими;

д. індивідуальну самостійну роботу (виступ на науково-практичній конференції клініки, написання статей, доповідь реферату на практичному занятті, участь у роботі гуртка, олімпіадах з дисципліни тощо);

е. роботу в комп'ютерному класі;

Засвоєння теми (поточний контроль) контролюється на практичному занятті відповідно до конкретних цілей, засвоєння змістових модулів (проміжний контроль) – на останньому практичному занятті з змістового модуля. Рекомендується застосовувати такі засоби оцінки рівня підготовки: комп'ютерні тести, розв'язання ситуаційних задач, трактування та оцінка результатів лабораторних досліджень, аналіз і оцінка результатів інструментальних досліджень і параметрів, що характеризують функції організму людини, контроль засвоєння практичних навичок.

Підсумковий контроль засвоєння змістових модулів здійснюється по їх завершенню шляхом складання СПА. Оцінка успішності здобувача вищої освіти з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння окремих модулів.

Методи контролю

Вхідний контроль здійснюється на першому практичному занятті з метою визначення готовності здобувачів вищої освіти до засвоєння дисципліни шляхом використання тестового контролю їх базисної підготовки.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять, на яких проводиться оцінка знань теоретичного та практичного матеріалу у формі:

- індивідуального усного опитування за теоретичними питаннями;
- тестових завдань;
- розв'язування ситуаційних задач;
- складання плану обстеження хворого та вміння інтерпретувати отримані данні;
- вміння застосовувати практичні навички;
- оформлення плану лікування хворих.

Підсумковий контроль полягає в оцінці засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу з дисципліни (або її частини) на підставі поточного контролю.

Методичне забезпечення

1. Робоча навчальна програма з дисципліни.
2. Плани лекцій, практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти.
3. Силабус з дисципліни.
4. Тестові та контрольні завдання до практичних занять.
5. Питання та завдання до контролю засвоєння розділу.
6. Перелік питань до екзамену.
7. Список рекомендованої літератури.
8. Мультимедійні презентації за тематикою.
9. Питання та завдання до контролю засвоєння змістових модулів.
10. Перелік питань до СПА, завдання для перевірки практичних навичок.
11. Підбірки відповідно до тематики практичного заняття: електрокардіограм, рентгенограм, загально-клінічних аналізів крові, сечі та інші дані лабораторних, інструментальних методів дослідження.

Рекомендована література

I. Базова:

1. Внутрішні хвороби: у 2 частинах. Частина 1. Розділи 1—8: підручник / Л.В. Глушко, С.В. Федоров, І.М. Скрипник та ін. ; за ред. проф. Л.В. Глушка. — К. : ВСВ «Медицина», 2019.— 680с.
2. Внутрішні хвороби: у 2 частинах. Частина 2. Розділи 9—24: підручник / Л.В. Глушко, С.В. Федоров, І.М. Скрипник та ін. ; за ред. проф. Л.В. Глушка. — К. : ВСВ «Медицина», 2019.— 584с.

2. Допоміжна

1. Внутрішні хвороби : підручник, заснований на принципах доказової медицини : 2018/19 /Polish institute for Evidence Based Medicine (PIEMB) / Польський ін-т доказової медицини ;кер. проекту А. Кубец ; гол. ред. А. Яремчук-Качмарчик ; гол.

- ред. [розділів]: А. С.Свінцицький, П. Гаєвські. - 10 wydanie. - Краків : Практична медицина / Medycyna praktyczna, 2018. - 1632 с.
2. Медицина за Девідсоном: принципи і практика: посібник: у 3-х т. Т.1 / за ред. С. Ралстон, Я.Пенман, М. Стрекен, Р. Гобсон; наук. ред. пер.: В. Ждан, Л. Бабінець, Л. Пасієшвілі, В.Величко, Н. Михайловська. — пер. 23-го англ вид. — Київ : ВСВ;Медицина", 2020. — 258с.
3. Медицина за Девідсоном: принципи і практика: посібник: пер. 23-го вид.: у 3 т. Т.2 / за ред.К.В. Юрко – Київ: ВСВ «Медицина», 2020. – 257 с.
4. Медицина за Девідсоном: принципи і практика: посібник: пер. 23-го англ. вид.: у 3 т. Т.3 / заред. С. Ралстона, Я. Пенмана, М. Стрекена, Р. Гобсона; наук. ред. пер.: І. Скрипник, О.Курята, Л. Соколова, Р. Скрипник, Г.Кожина, Я. Кутасевич, М. Щербина, О. Абатуров, Л.Бабінець, І. Галайчук, Ю. Кобеляцький, Л. Ляповець. – К.: ВСВ «Медицина», 2021. – 642 с.
5. Невідкладні стани у практиці терапевта і сімейного лікаря : [навчальний посібник для лікарів-інтернів і лікарів-слухачів курсів підвищення кваліфікації(фак.) післядиплом. освіти]/ за заг ред. А. В. Єпішина ; А. В. Єпішин, Н. А. Хабарова, П. Я. Шерстюк та ін. - 3-тє вид., без змін. - Тернопіль : ТДМУ Укрмедкнига, 2019. - 379 с.
6. Невідкладні стани в загальнолікарській практиці : навчальний посібник. Т. 1 / за ред. В. М.Ждана ; В. М. Ждан, Є. М. Кітура, Г. В. Волченко та ін. ; МОЗ України, УМСА, Каф.сімейної медицини і терапії. - 2-е вид., доп. і перероб. - Львів : Магнолія 2006 : Видавець Марченко Т. В., 2020. - 255 с.
7. Невідкладні стани в загальнолікарській практиці : навчальний посібник. Т. 2 / за ред. В. М.Ждана ; В. М. Ждан, М. Ю. Бабаніна, М. В. Ткаченко та ін. ; МОЗ України, УМСА, Каф.сімейної медицини і терапії. - 2-е вид., доп. і перероб. - Львів : Магнолія 2006 : Видавець Марченко Т. В., 2020. - 279 с.
8. Практикум з внутрішньої медицини: навч. пос. / К.М. Амосова, Л.Ф. Конопльова, Л.Л., Сидорова, Г.В. Мостбауер та ін. – К.: Український медичний вісник, 2012 р. – 416с.
- 9 . Скрипник І.М. // Гастроентерологія: Підручник у 2-х томах. – Т. 2 /За ред.. Н.В. Харченко, О.Я. Бабака: ЦМК з ВМО МОЗ України. - Кропивницький ПП «Поліум», 2017. – С. 147-191.
10. Сучасні класифікації та стандарти лікування захворювань внутрішніх органів. Невідкладні стани в терапії. Аналізи: нормативні показники, трактування змін / Вінницький нац. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова ; за ред. Ю. М. Мостового. - 27-е вид., змін. - К. : Центр ДЗК, 2020. - 799с.
11. Жарінов О.Й. Основи електрокардіографії (третє видання, перероблене і доповнене) /О.Й. Жарінов, В.О. Куць. – Львів. : МС, 2017. – 240 с.
12. Іванов Д.Д., Корж О.М. Нефрологія в практиці сімейного лікаря: Навчально-методичний посібник.- 3-є вид., переробл. і доповн. – Донецьк:Видавець Заславський О.Ю., 2014. -464с.
13. Катеренчук І.П. Клінічне оцінка, діагностичне й прогностичне значення результатів лабораторних досліджень: Навчальний посібник. Ревматологія.- Медкнига, 2018.-176с.
14. Катеренчук І.П. Клінічне тлумачення і діагностичне значення лабораторних показників у загальнолікарській практиці: Навчальний посібник. - Медкнига, 2018.-224с.

15. ЕКГ в практиці / Д. Р. Хемптон ; за участю Д. Едлема ; наук. ред. пер.: Н. М. Середюк, О. З. Скакун ; пер. з англ. О. І. Ромаскевича = The ECG in Practice / John R. Hampton ; With contributions by David Adlam = ЭКГ в практике / Джон Р. Хэмптон ; при участии Дэвида Эдлэма : навчальний посібник : тримов. вид. - Пер. 6-го англ. вид. = 6th ed. = Пер. 6-го изд. - К.: Медицина, 2018. - xx, 539 с.
16. Внутрішня медицина: poradnik лікарю загальної практики: навчальний посібник / А.С.Свінціцький, О.О. Абрагамович, П.М. Боднар [та ін.]; за ред. А.С. Свінціцького. - К.: ВСВ«Медицина», 2014. - 1272 с.
17. Пропедевтика внутрішньої медицини : [підручник для студентів вищ. мед. закладів освіти III-IV рівнів акредитації] / за ред. О. Г. Яворського ; Юліан Ілліч Децик, Остап Григорович Яворський, Євген Михайлович Нейко та ін. - Вид. 3-тє, випр. і доп. - К. : Медицина, 2013. - 551 с. : іл. - Предм. покажч.: с. 543-551
18. Гуцаленко О. О. Гематологія: навчальний посібник [для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації, лікарів-інтернів і сімейних лікарів] / Ольга Олексіївна Гуцаленко; МОЗУ, УМСА. - Полтава : Верстка, 2012. - 695 с
19. Пропедевтика внутрішньої медицини : [підручник для студентів вищих мед. закладів освіти III-IV рівнів акредитації] / за ред. О. Г. Яворського ; Ю. І. Децик, О. Г. Яворський, Є. М. Нейко та ін. - Вид. 4-тє, випр. і доп. - К. : Медицина, 2016. - 551 с.
20. М.А. Дудченко, М.А. Дудченко Панкреатиты. Консервативное и хирургическое лечение. Полтава, Дивосвіт 2018. - 204 с.
21. Скрипник І.М., Гопко О.Ф., Маслова Г.С., Кудря І.П., Шапошник О.А. Історія хвороби внутрішньої медицини / За ред. І.М. Скрипника. - Навч. посібн. МОН України. - Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс». - 2016. - 162 с.
22. Тодоріко Л.Д., Бойко А.В. Основні синдроми й методи обстеження в пульмонології та фтизіатрії: Навчальний посібник для самостійної роботи студентів старших курсів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. - Київ: Медкнига, 2013. - 432 с.
23. Клінічно-рентгенологічний атлас з діагностики захворювань легень / [Л.Д. Тодоріко, І.О. Сем'янів, В.П. Шаповалов, А.В. Бойко]; за ред. проф. Л.Д. Тодоріко. - Чернівці: Медуніверситет, 2013. - 342 с.
24. Національний підручник з ревматології / За ред. В.Н. Коваленка, Н.М. Шуби - К.: МОРІОН, 2013. - 671 с.
25. Нефрологія: Національний підручник / Л.А. Пиріг, Д.Д. Іванов, О.І. Таран (та ін.); за ред. акад. НАМН України, д.м.н., проф. кафедри нефрології та нирково-замісної терапії Пирога Л.А., д.м.н., проф., зав. кафедри нефрології та нирково-замісної терапії Д.Д. Іванова. - Донецьк: Видавець Заславський О.Ю., 2014. - 292 с.
26. Стандарти ведення пацієнтів із захворюваннями органів дихання у загальнолікарській практиці : [навчальний посібник [для лікарів-інтернів і лікарів-слухачів закладів (фак.) післядиплом. освіти МОЗ України] / В. М. Ждан, М. Ю. Бабабніна, О. А. Кир'ян та ін. ; МОЗ України, УМСА. - Полтава : Дивосвіт, 2018. - 251 с.
27. Практикум з внутрішньої медицини: навч. пос. / К.М. Амосова, Л.Ф. Конопльова, Л.Л. Сидорова, Г.В. Мостбауер та ін. - К.: Український медичний вісник, 2012. - 416 с.

28. Свиницкий А.С. Диагностика та лікування ревматичних захворювань: Навчальний посібник. - Медкнига, 2017.-372с.
29. Свінцицький А.С. Диагностика та лікування захворювань нирок: Навчально-методичний посібник /А.С.Свінцицький, В.О.Мойсеєнко. Київ: Медкнига, 2014. – 404 с.

Електронні ресурси

https://www.eular.org/eular_imaging_library_portal.cfm#
<http://www.rheumatologyclinic.ca/imagebank/#close>
<https://images.rheumatology.org/bp/#/>
<http://www.oxfordmedicaleducation.com/ecgs/ecg-examples/>
<https://litfl.com/top-100/ecg/>
http://learn.escardio.org/lp/eacvi_echo_elearningcourse/knowledge/078833a3-cafb-4506-b264-11e4e3d968f7/0/curriculumSubTopics
<https://www.123sonography.com/ultrasound-courses>
<https://www.asecho.org/rising-star-hub/echo-images/>
<http://inephrology.kiev.ua/>
<http://phc.org.ua/>
http://mtd.dec.gov.ua/images/dodatki/2014_455_GKS/2014_455%20YKPMD_GKS.pdf
[f www.WebCardio.org](http://www.WebCardio.org)

Розробники:

Катеренчук І.П. – завідувач кафедри, д.мед.н., професор

Ярмола Т.І. – доцент, к.мед.н.

Пустовойт Г.Л. - доцент, к.мед.н.